

Giải Đáp Liên Quan Về Nhịn Chay

﴿فتاوى تتعلق بالصيام﴾

[Tiếng Việt – Vietnamese – فيننامي]

Shaikh Abdulloh ibnu Abdurrohman Al Jubairi

Dịch Thuật: Hosen Mohamad

Kiểm tra lại: Mohamed Djandal & Ibn Ysa

2009 - 1430

islamhouse.com

﴿فتاوى تتعلق بالصيام﴾
(بالغة الفيتنامية)

الشيخ عبد الله بن عبد الرحمن الجبيري

ترجمة: محمد حسين

مراجع: محمد جاندان ومحمد نرين بن عيسى

2009 - 1430

islamhouse.com

Dưới đây là những câu hỏi thường gặp trong đời sống liên quan đến tháng Romadon mà đôi khi ít ai biết để giải thích, chúng tôi xin mượn lời giải đáp (fatawa) liên quan về tháng Romadon của Shaikh Abdulloh ibnu Abdurrohman Al Jubairy để trả lời cho một số câu hỏi như sau:

1)- Xác nhận ngày vào và chấm dứt tháng Romadon bằng cách nào?

Sự xác nhận để bắt đầu vào chay tháng Romadon là dựa vào sự tuyên thệ của **‘một người’** đã xác nhận thấy trăng cũng đủ, nếu có từ hai người trở lên thì càng tốt. Nhưng muốn xác nhận đã thấy trăng để (chấm dứt) tháng Romadon thì ít nhất phải có từ **‘hai người’** đứng ra tuyên thệ chứng thật đã thấy trăng, hai người này phải có tính tình trung trực và công minh.

2)- Trường hợp đã nhịn chay được ba mươi ngày rồi, nhưng đến đêm thứ ba mươi của tháng Romadon mà không một ai thấy trăng để thông báo chấm dứt tháng Romadon (hay để vào tháng Shawal), vậy chúng ta có tiếp tục nhịn chay nữa hay chấm dứt vào ngày thứ ba mươi?

Trường hợp trong một cộng đồng đã nhịn chay đến ngày thứ ba mươi (do một người nào đó đã tuyên thệ xác nhận thấy trăng để vào chay), nhưng đến ngày thứ ba mươi mà chưa ai xác nhận thấy trăng để chấm dứt tháng Romadon thì chúng ta không được phép xả chay mà phải tiếp tục nhịn chay thêm một ngày nữa. Thật ra theo niên lịch Islam thì mỗi tháng không quá 30 ngày nhưng trong trường hợp này có thể có sự lầm lẫn ban đầu của người xác nhận đã thấy trăng để vào tháng Romadon, cũng có thể họ nhìn thấy mặt trăng trước khi mặt trời và mặt trăng chưa mọc lên trọn vẹn, cho nên khi đến ngày thứ ba mươi của tháng Romadon mà chưa thấy trăng thì chưa thể qua tháng Shawal được. Theo hội đồng Ulama giải quyết vấn đề liên quan đến tháng Romadon đã phân tích là có thể do sự lầm lẫn của người thấy trăng của tháng Romadon không đúng nên vô chay sớm hơn một ngày.

3)- Trường hợp có một người Muslim nào đó thấy trăng của đầu tháng Shawal, mà không ai chấp nhận lời xác nhận của anh ta, vậy người đó nhịn chay hay xả chay?

Khi có một người Muslim nào đó chắc chắn rằng đã thấy trăng để vào tháng Shawal, nhưng không một ai chấp nhận lời xác minh của người đó, trường hợp này người đó phải tiếp tục nhịn chay theo cộng đồng chứ không được xả chay, vì muốn xác minh thấy trăng để chấm dứt tháng Romadon thì cần phải có từ hai người mới xác nhận là đúng để xả chay.

Qua bằng chứng như sau: « Vào thời của ông Umar Ibnu Al Khottob ﷺ có hai người từ vùng nông thôn đến báo tin là họ đã thấy mặt trăng để sáng mai chuẩn bị cho ngày Id Fitr (tết Romadon), nhưng quần chúng không tin mà vẫn nhịn chay ngày đó. Hai người mới nói: *‘Chúng tôi xin xác nhận là chúng tôi đã thấy trăng vào tối hôm qua’*. Ông Umar ﷺ hỏi một trong hai người đó: *‘Vậy ông bạn sẽ nhịn chay hay xả chay ngày mai?’* Người này trả lời: *‘Tôi thì vẫn nhịn chay như mọi người’*. Ông Umar ﷺ hỏi tiếp: *‘Tại sao?’*. Ông ấy trả lời: *‘Không lẽ tôi xả chay mà người ta vẫn nhịn chay’*. Ông Umar ﷺ hỏi người thứ nhì: *‘Còn ông bạn, nhịn chay hay xả chay?’* Người này trả lời: *‘Tôi thì xả chay’*. Ông Umar ﷺ hỏi: *‘Tại sao ông xả chay?’*. Ông này trả lời: *‘Làm sao tôi có thể tiếp tục nhịn chay khi tôi đã thấy trăng để vào tháng Shawal’*. Ông Umar ﷺ nói: *‘Nếu không có ông bạn cùng đi chung với ông cùng thấy trăng thì lưng của ông sẽ bị đau đớn rồi’*.

(Có nghĩa là nếu không có người thứ hai cùng xác nhận thấy trăng thì không đủ hai nhân chứng, nếu không thì ông sẽ bị đánh vào lưng vì ông dám xả chay trong lúc mọi người đang nhịn chay).

Điều kiện để được chấp nhận sự nhịn chay.

4)- Điều kiện để chấp nhận sự nhịn chay của trẻ em như thế nào? Có phải sự nhịn chay của trẻ em có phước cho cha mẹ không?

Bổn phận làm cha mẹ nên khuyên bảo con cái cố gắng nhịn chay trong tháng Romadon từ khi tuổi còn nhỏ (dưới mười tuổi), hãy khuyến khích các em cố gắng tập dần nếu có khả năng, đến khi các em đã đến tuổi dậy thì thì lúc đó bắt buộc chúng phải nhịn chay trong tháng Romadon theo giáo luật. Nếu chúng nhịn chay theo đúng qui luật vào trước tuổi trưởng thành thì chúng cũng có phước nhịn chay như người lớn và cha mẹ của chúng cũng được hưởng phước phần nào.

5)- Có bắt buộc trẻ em phải nhịn chay không?

Trẻ em chưa đến tuổi dậy thì thì không bắt buộc chúng phải nhịn chay, nhưng hãy cố gắng khuyến khích các em nhịn chay nhất là khi chúng gần đến tuổi trưởng thành, vì khi chúng đến tuổi trưởng thành thì đã trở thành thói quen, nên sự nhịn chay sẽ dễ dàng hơn. Ngược lại, nếu

chúng ta cứ để cho đến tuổi trưởng thành mới bắt buộc chúng thì chúng sẽ gặp khó khăn hơn.

Ngày xưa những vị sohabah của Rosul ﷺ thường ra lệnh cho các con trẻ nhịn chay vào ngày Ashuro (mùng mười tháng Muharram). Những vị sohabah nói: - *Khi những đứa trẻ đòi ăn uống, thì họ đưa đồ chơi cho chúng để chúng quên đi cái đói cho đến giờ xả chay.*

6)- Khi nào mới bắt buộc những cháu gái nhịn chay?

Bắt buộc cho những cháu gái nhịn chay khi đến tuổi trưởng thành (dậy thì), sự trưởng thành chính chắn nhất là khoảng mười lăm tuổi (15 tuổi), hoặc khi những cháu gái thấy nơi kín đã có lông hoặc đã xuất tinh khi nằm mộng, hoặc có máu của kinh nguyệt, hoặc có mang. Một khi đã có một trong những triệu chứng trên thì bắt buộc các cháu gái phải nhịn chay, dù lúc đó chỉ mới có mười tuổi. Bởi vì thông thường, ta thấy các cháu gái vừa được mười tuổi hay mười một tuổi thì đã có kinh nguyệt, thế mà cha mẹ không để ý mà cứ tưởng con gái mình còn nhỏ chưa bắt buộc phải nhịn chay, đó là sự thiếu sót mà cha mẹ cần quan tâm nhiều hơn, một khi cháu gái đã bắt đầu có kinh nguyệt, thì từ giờ phút đó đã trở thành sự bắt buộc cho cháu những giáo điều bắt buộc như những người phụ nữ khác. Wallohu a'lam.

7)- Khi tôi được 15 tuổi thì cha mẹ của tôi có khuyên bảo tôi nên nhịn chay, nhưng lúc đó tôi không hiểu được đây là sự bắt buộc và giá trị của sự nhịn chay nên tôi cũng cố nhịn cho cha mẹ vui lòng, nhưng thỉnh thoảng tôi cũng tự xả chay trước giờ ấn định vào những ngày trong tháng Romadon. Đến khi tôi biết được đây là giáo luật bắt buộc cho những ai đến tuổi dậy thì thì từ đó tôi không dám tự động xả chay nữa, Alhamdulillah. Tôi muốn hỏi là từ khi tôi được 18 tuổi cho đến nay tôi đã được 23 tuổi thì tôi không thiếu ngày nào, nhưng những năm trước đó tôi không có nhịn chay đàng hoàng (nghĩa là thiếu), vậy tôi phải làm sao?

Như đã nói ở phần trên, khi một người đến độ tuổi 15 thì từ đó là bước vào tuổi trưởng thành hoàn toàn, là tuổi bắt buộc phải thi hành những giáo điều Islam bắt buộc. Cho nên, những ai đến 15 tuổi thì bắt buộc người đó phải thi hành bắt buộc tất cả giáo điều của Islam đã đưa ra. Theo câu hỏi trên thì bắt buộc những ai trong trường hợp này phải nhịn chay trả lại những ngày thiếu đó trong những năm tính từ độ tuổi đã dậy thì, và chiếu theo giáo lý thì người thiếu đó vừa phải nhịn chay trả lại mà còn phải xuất tiền (tính theo số ngày thiếu) cho những người nghèo mua đồ ăn để xả chay. Thí dụ : Nếu thiếu ba chục ngày thì phải nhịn chay trả lại đủ ba chục ngày và cộng thêm mỗi ngày là khoảng 5 euros (30 x 5 =

150€) để giúp người nghèo có thức ăn thức uống mà xả chay. Nếu trường hợp không nhớ rõ số ngày thiếu, thì cứ phỏng định số nhiều cho chắc chắn hơn là thiếu hụt, vì sự thiếu hụt sẽ có tội với Allah. Wallohu a'lam.

8)- (Niyah) sự định tâm khi nhịn chay tháng Romadon như thế nào?

Hadith của Rosul ﷺ với ý nghĩa:

قال ﷺ: (لَا صِيَامَ لِمَنْ لَمْ يَبْتَ الصِّيَامَ).

« Không có sự nhịn chay cho những ai không có ý định nhịn chay ».

Niyah (sự định tâm) có nghĩa là: Có ý định để làm một việc gì từ trong tâm của mình, chẳng hạn ý định muốn nhịn chay phát xuất từ trong lòng thành thật, biết kính sợ Allah. Bất cứ một người Muslim nào cũng đều biết nhịn chay tháng Romadon là một trong năm nền tảng căn bản của Islam, một khi đã biết rõ như vậy thì khi bắt đầu vào chay tháng Romadon, trong lòng họ đã biết đó là sự bắt buộc rồi, bao nhiêu đó cũng đủ để xác nhận về sự nhịn chay.

Hoặc một người nào đó biết rõ trong lòng của họ là ngày mai họ sẽ nhịn chay vì không có lý do nào bắt buộc phải xả chay, thì bao nhiêu đó cũng đủ. Hoặc nếu một người nào đó thức dậy sớm để ăn cơm nhịn (sahur) thì cũng đủ nói lên sự định tâm của mình, chớ không cần phải thốt ra lời.

Lưu ý: Bất cứ những hành đạo nào, sự định tâm là ở trong lòng chứ không cần thốt ra lời. Nói cách khác « **Niyah (định tâm)** » là ở trong lòng. Cũng nên lưu ý khi định tâm nhịn chay ban ngày thì chúng ta không được định tâm là sẽ xả chay hay làm hư chay vào ban ngày của nó, nghĩa là chưa đến giờ xả chay.

9)- Có phải bắt buộc cho những người nhịn chay phải biết rằng mình nhịn chay đó là nghĩa vụ hoặc bốn phận (fardu فرض) hay không?

Những vị Ulama về giáo lý (Fukoha) có giải thích: Bắt buộc mỗi đêm chúng ta phải hiểu trong lòng là ngày mai (trong tháng Romadon) chúng ta sẽ nhịn chay bắt buộc 'wajib' (واجب) chứ không cần phải nói lên là fardu. Và chúng ta định tâm là nhịn chay trọn tháng Romadon, chứ không cần phải nói: « Tôi định tâm nhịn chay vì đó là nghĩa vụ hay bốn

phận (fardu) gì cả ». Bởi vì ai cũng biết nhịn chay tháng Romadon là bổn phận của mỗi người Muslim.

10)- Sự nhịn chay nafil (không bắt buộc hay tự nguyện) có thể định tâm sau buổi trưa không?

Thật ra sự nhịn chay nafil (không bắt buộc hay tự nguyện) thì rất rộng, chúng ta có thể định tâm vào ban ngày của nó, nhưng vấn đề này có sự bất đồng ý kiến của những nhà học giả. Cho nên, sự định tâm sau buổi trưa có giá trị hay không? Tác giả quyển sách « Zadal Mustakna » cho rằng: "*Sự định tâm sau trưa vẫn có giá trị*". Nhưng có một số Ulama cho rằng chỉ có giá trị trước buổi trưa, nghĩa là sau buổi trưa thì không có giá trị.

Sự đúng thật là: « Sự định tâm nhịn chay nafil đó chỉ có hiệu lực trước buổi trưa mà thôi, vì sau buổi trưa đã quá trễ hay đã được phân nửa ban ngày, bởi vì sự định tâm phải có giá trị khi thời gian của ban ngày dài hơn, ngay cả ban ngày chỉ còn vài ba tiếng đồng hồ, thì sự nhịn chay đó không có giá trị. Cho nên điều kiện là: Thời gian phải còn dài trước khi định tâm.

Trường hợp một người nào đó thức dậy với định tâm không nhịn chay, nhưng chưa ăn uống gì, xong có ý định tâm nhịn chay từ giờ phút đó (có thể là 8 - 9 giờ sáng) thì người đó cứ tiếp tục nhịn, vì ngày nhịn chay đó còn có giá trị. Qua hadith của Bà A-y-shah ﷺ rất nổi tiếng về vấn đề này được thuật lại như sau: "*Rosul ﷺ đến và hỏi tôi: 'Ở nhà có gì ăn không?'*". Tôi trả lời: - *Thưa Rosul, không có gì cả.* Rosul ﷺ nói: "*Vậy thì tôi nhịn chay*". Và rồi Người tiếp tục nhịn cho hết ngày đó. Nghĩa là mới có ý định nhịn chay nafil vào ban ngày sau khi Người hỏi có gì ăn không, nếu có thì Người đã ăn rồi, mà không nhịn chay ngày đó.

11)- Xin cho biết, giáo lý giải thích như thế nào khi một người định tâm nói lớn tiếng như sau: 'Ôi Allah tôi định tâm nhịn chay (vì Ngài)'.

Niyah (sự định tâm) xuất phát hay nói lên trong tâm chứ không được thốt ra lời, dù đó là định tâm để solah, nhịn chay hay lấy nước solah hoặc một sự hành đạo nào khác. Có một số người đi theo hệ phái của Imam As Shafi'y cho rằng: "*Bắt buộc khi định tâm phải thốt ra lời mới có giá trị*". Và họ còn phát hành một quyển sách nói về sự định tâm phải thốt ra lời là đi theo « *Sunnah và theo đúng hệ phái của Imam As Shafi'y ?* ».

Nhưng thật ra, từ xưa đến ngày hôm nay chưa ai tìm thấy có một quyển sách nào nói rằng chính Imam As Shafi'y nói những lời như trên cả. Đây chỉ là những lời giải thích về cách định tâm của những người đi theo hệ phái Imam As Shafi'y mà thôi, thật ra Imam As Shafi'y chưa bao giờ nói những lời trên cả.

12)- Vào ban ngày của tháng Romadon, tôi đã chích (tiêm) thuốc vào gân, vậy ngày nhịn chay đó có hiệu lực hay không?

Nếu sự tiêm thuốc đó với mục đích để tăng thêm sức lực hay làm cho khỏe, thì ngày chay đó không có giá trị, dù tiêm vào gân hay da thịt. Nhưng nếu tiêm thuốc để trị bệnh hay làm giảm đi cơn đau của vết thương thì không sao, nghĩa là ngày nhịn chay đó vẫn có giá trị. (Như cần thiết phải tiêm thuốc ngừa chẳng hạn, thì ngày chay đó vẫn còn hiệu lực).

13)- Sau khi vào chay rồi, tôi có thể dùng kem đánh răng không? Nếu được phép, nhưng đôi khi có chảy một chút ít máu vì bàn chải đánh răng qua cứng, vậy có sao không?

Sau khi vào chay rồi, chúng ta có thể dùng bàn chải và kem để đánh răng hay dùng cây « siwak » để chà răng cho sạch, vấn đề này không sao cả. Nhưng có một số Ulama nói rằng: « Không nên dùng cây siwak để chà răng sau buổi trưa vì làm như vậy sẽ bay đi mùi ở miệng khi nhịn chay ». Thực ra, thì dùng **siwak** để chà răng vào buổi sáng hay sau trưa thì cũng không sao cả, vì nó không thể làm mất đi mùi miệng khi nhịn chay ngày đó.

Ngược lại, nếu dùng kem để đánh răng thì không nên vì kem đánh răng có chất thơm và mùi vị của nó có thể thấm vào căn cổ mà chúng ta cảm giác được vị của nó. Người nào quen dùng, thì nên dùng kem đánh răng sau khi ăn cơm khuya để vô chay. Nhưng nếu dùng vào ban ngày mà nhận thấy mình có thể bảo đảm được từ mùi vị của nó hay vì lý do cần thiết thì không sao. Ngay cả nếu lúc chà hay đánh răng có chảy ít máu thì cũng không sao, ngày chay đó vẫn còn giá trị. Wallohu a'lam.

14)- Hiến máu vào ban ngày của tháng Romadon có hư chay không?

Khi hiến nhiều máu thì ngày nhịn chay đó coi như hư, dựa theo sự hư chay khi vắt máu mà từ Arab gọi là « Al Hijamah » (như chúng ta cắt và vắt lấy máu độc ra ở căn cổ hay bên vai). Tóm lại, khi hiến máu lấy ra từ gân để cứu những người đang hấp hối hay bệnh rất nặng thì xem như hư ngày chay. Nhưng nếu lấy máu ít như đi thử máu thì không sao.

15)- Năm nay tôi hơn 19 tuổi, tôi có vấn đề mà không sao tự kiểm chế được bản thân là tôi thường hay thủ dâm, từ Arab gọi là: "Al A'dah As Sirriyah". Đôi khi ban ngày của tháng Romadon mà tôi cũng không thể tự kiểm chế dục vọng được, vậy có bắt buộc cho tôi phải đền bù gì không?

Trước hết tôi khuyên cậu hãy cố gắng nhịn nhục, chịu đựng, bởi vì thủ dâm là điều cấm (haram) trong Islam, mặc dù nó nhẹ tội hơn tội gian dâm hay thông dâm (Zina). Tuy có một số Ulama cho phép nếu người nào đó không nhịn được sự dục vọng của họ, sợ gây tội zina và đồng tính luyến ái (Liwat). Chúng tôi khuyên cậu hãy ráng cố gắng mà hoàn thành sự nhịn chay, vì nhờ sự nhịn chay sẽ giảm đi dục vọng của mình, như Rosul ﷺ đã khuyên những ai có đủ điều kiện mà không cưới vợ được hãy nhịn chay, còn thanh niên thanh nữ nào lập gia đình được thì hãy lập gia đình, nhờ đó sẽ bảo đảm được sức khoẻ, giảm đi tội lỗi và tránh xa những điều bất lành, và Allah sẽ ban cho sự giàu có.

Những ngày mà cậu đã vấp phải lỗi lầm đó thì những ngày nhịn chay đó không còn giá trị nữa (nghĩa là hư chay), bắt buộc cậu phải nhịn trả lại tất cả những ngày thiếu đó. Còn những ngày thiếu từ mấy năm trước thì cậu phải nhịn chay trả kèm theo sự bố thí tiền cho một người nghèo xả chay chiếu theo số ngày cậu thiếu, nghĩa là vừa nhịn chay trả vừa bố thí tiền cho một người nghèo xả chay. Xong cậu phải sám hối cầu xin với Allah tha tội và không tái diễn nữa, bởi vì những gì mình đã biết và chấp nhận tạ tội với Allah, coi như không có tội đối với Allah. Wallohu a'lam.

16)- Theo tôn giáo và trong lĩnh vực ngôn ngữ học thì chữ "As-Siyam" có nghĩa là gì?

Theo ngôn ngữ Arab thì từ "As Siyam" có nghĩa là 'cầm giữ' hay bị cô lập lại, mà người Arab gọi đó là 'Sauman', và ngay cả giữ gìn lời nói cũng được gọi là Sauman. Bởi vì, Allah đã phán trong kinh Qur'an như sau:

قَالَ تَعَالَى: ﴿فَأَمَّا تَرِينَ مِنْ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا

﴿٢٦﴾ مريم: ٢٦

﴿Nhưng nếu có thấy một người phạm nào, thì hãy bảo: "Quả thật, tôi đã nguyện nhịn chay với Đấng rất mực độ lượng. bởi thế ngày nay, tôi nhất định sẽ không nói chuyện với ai."﴾ Mar-yam: 26.

Còn việc bất động (nghĩa là không cử động) thì người Arab gọi đó là *Siyaman*.

* Nếu nói theo ý nghĩa giáo lý (Sharan) thì từ « *As Siyam* » có nghĩa là một người nào đó có ý định nhịn không ăn uống từ hừng đông (Fajar) cho đến mặt trời lặn (Maghrib). Nhưng ở đây còn có một ý nghĩa khác là: *‘Nhịn một cách đặc biệt trong thời gian nhất định nào đó, của người nào đó và từ những gì đó...’*

17)- Khi đến giờ xả chay thì có bắt buộc phải nghe tiếng Azan cất lên thì mới được quyền xả chay hay không? Và khi đã đến giờ xả chay mà mãi lo công việc (bận đi làm) để kết thúc nên chậm trễ không chịu xả chay liền, vậy theo giáo lý có cho phép xả chay trễ không?

Trong hadith soheh ghi lại với ý nghĩa là: “**Sự hành đạo của nô lệ được Allah mến thích là (xả chay đúng giờ giấc của nó)**”. Nghĩa là đúng giờ thì xả chay liền chứ không được quyền trễ nải. Cho nên, ngày nay cộng đồng còn giữ gìn được sự tốt lành là nhờ cùng nhau xả chay khi giờ nó đến và ăn cơm nhịn (sahur) trước khi vào chay.

Thế theo Sunnah thì xả chay trước khi solah Magrib với sự xác nhận giờ mà mặt trời đã lặn xuống, qua hadith của Rosul ﷺ:

لِقَوْلِهِ ﷺ: ((إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ مِنْ هَاهُنَا وَأَدْبَرَ النَّهَارُ مِنْ هَاهُنَا وَغَرَبَتِ الشَّمْسُ فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ)).

« Một khi ban đêm bắt đầu từ nơi này, và ban ngày ra đi từ nơi này, và mặt trời đã lặn thì lúc đó là lúc người nhịn chay được phép xả chay ».

Nhưng chúng ta cũng có thể trễ hơn một vài phút nếu có sự nghi ngờ liên quan đến vấn đề xem trăng (mây che phủ kín) hay có lý do chánh đáng như đang chờ thức ăn, hay ráng làm cho xong để chấm dứt một công việc quan trọng nào đó, hay trên đường đi mà không có gì để xả chay... Wollohu a'lam.

18)- Vào ban ngày của tháng Romadon thì tôi thấy một người anh em đang ăn uống, nhưng theo tôi biết có thể là anh ta đã quên hôm nay đã vào tháng nhịn chay, tôi có nên nói với anh ta hay không, vì có một số người nói: « Không nên nói, vì đó là ‘rizky’ (bổng lộc) của Allah ban cho anh ta? »

Khi anh thấy và biết chắc như vậy, bắt buộc anh phải nhắc nhở người anh em đó, vì đó cũng cách hành đạo tốt lành và tránh xa sự bất

lành. Khi anh thấy như vậy, anh phải nhắc nhở hay kêu gọi người đang ăn trong sự quên đó hãy nhin tức khắc, bởi vì đó là điều bắt buộc, và ngăn cản sự ăn uống là ngăn cản họ đang làm việc bắt lành. Nếu anh cứ để yên cho người anh em đó ăn, và những người khác nhìn đến cử chỉ đó, thì sẽ có sự hiểu lầm đối với anh em qua giáo luật của sự nhin chay, và càng ngày càng hiểu lầm nhiều thêm nữa.

19)- Thức ăn nào tốt nhất khi xả chay?

Khi xả chay, thức ăn tốt nhất là trái chà là, nếu không có chà là thì uống nước trước. Qua bằng chứng hadith của bà A-y-shah رضي الله عنها thuật lại: **« Rosul ﷺ thường xả chay với chà là tươi, nếu không thì chà là khô, nếu không thì nước mát ».**

Nhưng nếu chúng ta không có chà là, hay nước, thì chúng ta được phép xả chay với bất cứ thức ăn nào cho phép, nếu không có gì hết thì chúng ta định tâm xả chay là cũng đủ rồi.

20)- Chiếu theo Sunnah thì khi xả chay phải đọc những bài đư-a nào và đọc vào lúc nào?

Những bài đư-a mà Nabi ﷺ thường đọc khi xả chay như sau:

(اللَّهُمَّ إِنِّي لَكَ صُومْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ)

“Allohumma inny laka sumtu, wa a'la rizkika aftartu fatakobbal minny innaka antas samiu'l a'lim”.

(Ôi Allah, tôi nhin chay vì Ngài, và do lộc (thức ăn, uống) của Ngài ban cho mà tôi xả chay, xin Ngài chấp sự nhin chay của tôi, Ngài là Đấng Nghe thấu và Biết được hết).

(اللَّهُمَّ يَا وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ اغْفِرْ لِي، وَيَا وَاسِعُ الرَّحْمَةِ ارْحَمْنِي)

“Allohumma ya wa siu'l magfiroh igfirly, wa ya wa siur rohmah irhamny”.

(Ôi Allah, Đấng Vị Tha bao la, xin Ngài tha thứ cho tôi. Ôi Đấng Khoan Dung xin Ngài khoan dung độ lượng cho tôi).

Ngoài ra còn nhiều bài đư-a khác nữa mà chúng tôi không thể kể hết ra được, và những bài đư-a này nên đọc nó trước khi xả chay vài giây.

21)- Sự ăn cơm nhịn (sahar) có bắt buộc không? Và ý nghĩa ‘barakat’ qua lời của Rosul (hãy ăn cơm khuya vì ở đó có nhiều barakat (phúc lộc)?

‘As Sahar’ là dùng cơm nhịn trước khi vào giờ nhịn chay hay trước khi bước vào giờ cấm ăn uống, đó là mustahab, nghĩa là ai làm thì có phước chứ không phải là bắt buộc, qua lời nói của Rosul ﷺ:

قوله ﷺ: ((تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السُّحُورِ بَرَكَةً)).

« Hãy ăn cơm nhịn vì trong cơm nhịn có nhiều phúc lộc ».

Trong câu văn này với ý nghĩa là: « *Hãy ăn cơm nhịn, có nghĩa là: khuyến khích, cố vũ hãy làm, vì lý do là nếu ai thi hành hay thức dậy vào giờ đó để ăn cơm khuya rồi soly fajr thì sẽ hưởng được nhiều phúc lộc.* »

Có hadith cũng ghi lại, khi Nabi ﷺ nhịn chay liên tục ngày này qua ngày kia, Người bỏ không ăn cơm nhịn. Nên qua bằng chứng cụ thể này, thì sự ăn cơm nhịn để nhịn chay **không phải là bắt buộc**. Có hadith khác ghi lại làm bằng chứng cho sự ‘Istihabah’ nghĩa là nên làm: Rosul ﷺ khuyên rằng những bạn hữu của Người hãy thức dậy ăn cơm nhịn dù chỉ với một hóp nước hay sữa hoặc một trái chà là cũng được lợi lộc hay barakat đó.

Qua hadith khác Rosul ﷺ nói:

((فَصَلِّ مَا بَيْنَ صِيَامِنَا وَصِيَامِ أَهْلِ الْكِتَابِ أَكَلَةَ السُّحْرِ)).

“Sự nhịn chay khác biệt giữa ta với Ahlul Kitab là sự ăn cơm nhịn”.

Sự phúc lộc (barakat) ở đây có nghĩa là: “Allah ban sự phúc lộc, hồng phúc cho những ai thức dậy ăn khuya (sahar), vì đó là một sự hành đạo tốt lành mà họ đã tin tưởng để thi hành công việc một cách tốt đẹp trong ngày đêm đó. Bởi vì, nhờ hồng phúc đó nên sự nhịn chay của họ không gặp sự khó khăn mỗi khi họ đi solah (hành lễ), và sẽ không nặng nề khó nhọc trong việc tụng niệm, nhắc nhở Allah hay thi hành những công việc tốt lành tránh xa những sự bất lành khác. Ngược lại, nếu ai không thức khuya để ăn uống thì sẽ gặp khó khăn trong việc hành đạo, vì họ không ăn uống đầy đủ, vì họ chỉ ăn uống vào đầu ban đêm, nên không đủ năng lượng để tạo sự hăng hái trong việc hành đạo”.

Nói thêm: Sự khác biệt cách nhịn chay của người Muslim và Do Thái hay Thiên chúa giáo là không phải chỉ ở việc họ không thức dậy ăn

cơm nhịn, mà còn nhiều điều khác nữa, và cũng không phải tại những người không thức dậy ăn cơm nhịn thì sự nhịn chay của họ giống như sự nhịn chay của người Do Thái hay Thiên Chúa. Như đã nói trên, sự thức khuya để ăn đó không phải là wajib (bắt buộc), nếu ai làm thì có barakat, không làm thì không có tội hay thiếu hụt, mất mát gì cả...

22)- Trường hợp tôi còn thiếu một ngày nhịn chay bắt buộc vào tháng Romadon của năm rồi, vậy tôi có thể nhập chung hai cái nafil (tự nguyện) như ngày Arafat cùng với ngày trả bắt buộc không?

Trước khi đến tháng Romadon thì bắt buộc cho những ai còn thiếu những ngày của tháng Romadon thì phải nhịn trả lại tức khắc, dù là trước khi nhịn chay tự nguyện hay sunnah khác. Nhưng nếu người nào đó còn thiếu mà muốn nhịn chay tự nguyện vào ngày mùng 9 Arafat, thì sự nhịn chay tự nguyện đó không thể thay thế cho sự thiếu bắt buộc được. Nhưng cùng ngày đó, lại định tâm nhịn chay trả ngày còn thiếu của tháng Romadon, thì họ sẽ được phước đó, (có thể nói là được thêm phước ngày nhịn chay sunnah vào ngày Arafat); Insha Allah.

Giáo lý liên quan đến sự vào chay !

23)- Khi đến tháng Romadon, nếu có một người Muslim ở một quốc gia nào đó thấy trăng, có bắt buộc cho những người Muslim ở quốc gia khác phải nhịn chay hay không?

Đây là vấn đề khác biệt về địa lý và thời gian của mỗi quốc gia, cho nên đa số Ulama đồng cho rằng: “Mỗi quốc gia phải dựa vào sự thấy trăng của quốc gia mình đang sống, vì vấn đề khác biệt địa lý và thời gian khác nhau, bởi vì qua bằng chứng về câu chuyện của ông Kuraibu người hầu của ông Ibnu Abbas ﷺ như sau: “*Khi bắt đầu thấy trăng và vào tháng Romadon, thì lúc đó ông Kuraibu đang ở xứ Sham (Syria) nên ông vô chay theo quần chúng tại đó là nhằm ngày thứ sáu. Trong khi đó ở Al-Medinah thì thấy trăng vào đêm thứ Bảy (theo lịch Islam đêm đi trước ngày), cho nên dân chúng Madinah nhịn chay vào ngày thứ bảy. Khi trở về Medinah, ông Kuraibu báo tin cho ông Ibnu Abbas là ông Muaviyah và quần chúng ở Sham họ nhịn chay vào ngày thứ sáu. Ông Ibnu Abbas trả lời: ‘Nhưng ở đây chúng tôi thì nhịn vào ngày thứ bảy và tiếp tục nhịn cho đến khi thấy trăng hoặc đủ ba mươi ngày mới xả chay (ăn tết). Đó là lệnh mà Rosul ﷺ đã ra lệnh cho chúng tôi trước kia’.*

Shaikh Islam Ibnu Taimiyah giải thích: ‘*Bắt buộc cho những người ở xứ nào thấy trăng thì phải vô chay, và những quốc gia lân cận mà thời gian đã đi trước hơn quốc gia thấy trăng’.*

Sự thật thì khi quốc gia nào đó thấy trăng thì quốc gia lân cận cũng thấy trăng như nhau, vì thời gian khác biệt khi mặt trời lặn không có bao nhiêu, cũng như sự ngăn cách về địa lý không xa cho lắm, khi mặt trời hay mặt trăng mọc hay lặn chỉ khác nhau vài phút.

Thí dụ như ở Bahrain thấy trăng, thì quốc gia lân cận đi sau đó cũng bắt buộc phải vô chay, như Nađđý, Al Hijaz (Saudi), Aicập, và Maroc, chứ không phải những quốc gia đi trước như Ấn độ, Pakistan hay khác nữa.

24)- Chúng ta có thể nào chấp nhận sự tính toán ngày tháng nhất định để dựa vào đó mà vô chay không?

Giáo lý Islam đến với chúng ta qua sắc lệnh khi thấy trăng chứ không phải dựa vào sự tính toán. Qua lời nói của Rosul ﷺ:

لِقَوْلِهِ ﷺ: ((إِنَّا أُمَّةٌ أُمِّيَّةٌ لَا نَحْسَبُ وَلَا نَكْتُبُ، صَوْمُوا لِرُؤُوسِهِ وَأَفْطِرُوا لِرُؤُوسِهِ، فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ)). وفي رواية: (فَأَقْدِرُوا لَهُ).

« Chúng ta là cộng đồng mù chữ không biết tính toán cũng như không biết viết, hãy vô chay khi thấy trăng và xả chay khi thấy trăng, trường hợp bị áng mây che hay sương mù thì hãy nhịn chay cho đủ số ngày (30)), Trong hadith khác ghi là: (Hãy phỏng định nó).

Những vị Ulama dựa vào lời nói trên của Rosul ﷺ: "Chúng ta là cộng đồng mù chữ..." nên không thể chấp nhận sự vô chay tính theo sự tính toán nhất định hằng tháng của tháng Shaban và Romadon, ngoại trừ với sự thấy trăng, nói rõ hơn, khi nào thấy trăng mới vô chay và khi nào thấy trăng mới hết nhịn chay, chớ không thể dựa vào tháng Shaban 29 hoặc 30.

Một số học giả cho rằng: Một khi thời đại đã thay đổi, con người đã tiến bộ và biết đọc biết viết biết tính toán, không giống như lời của Nabi ﷺ đã nói trước kia, thì chúng ta có thể dựa vào sự tính toán tân thời như tính một tháng đủ ba mươi ngày (30) và tháng khác hai mươi chín ngày (29) ngày trong một năm thường. Còn cách tính khác thì họ cho là trong một năm có bảy tháng là 30 chục ngày, còn năm tháng khác thì chỉ có 29 ngày.

Nhưng đa số Ulama đồng cho rằng: **‘Giáo lý là dựa theo lời nói của Rosul ﷺ mà không bao giờ thay đổi, dù ngày hôm nay người ta không còn mù chữ nữa, hay đã biết viết biết đọc, biết tính toán, nhưng giáo lý vẫn là giáo lý, lời nói của Rosul ﷺ đã nói với Sohabah (những**

bạn hữu) của Người, thì nó vẫn giá trị với mọi người Muslim cho đến ngày Sau’.

25)- Một khi sự xác định vào tháng Romadon, nhưng một số hay (đa số) người không biết về sự xác định này cho đến tám chín giờ sáng hay trưa ngày đó, thì giáo lý giải quyết như thế nào?

Một khi sự xác định vào chay tháng Romadon, thì bắt buộc người Muslim phải nhịn chay, còn đối với những người mới biết sự vô chay vào tám chín giờ hay trưa, bắt buộc họ phải nhịn chay từ giờ phút họ biết được, và ngày đó phải nhịn trả lại.

Qua một câu chuyện của một người Arab du mục đi đến Medinah để thông báo với Nabi ﷺ là ông ta đã thấy trăng vào tháng Romadon, sau khi nghe lời xác nhận đó, Rosul ﷺ ra lệnh phải nhịn chay tức khắc dựa theo lời xác nhận của người du mục này. Nhưng đa số những người dân ở Medinah thức dậy mà không nhịn chay, vì tin bắt buộc nhịn chay đó đến với họ đã quá trễ, có người đến chiều mới biết, nhưng khi biết được, bắt buộc mỗi người phải nhịn ăn nhịn uống từ giờ phút đó, vì sự vô chay ở đây không phải là nhịn ăn nhịn uống là vì thời gian (hay tháng Romadon) đã đến nên ‘haram’ cho người Muslim nào ăn uống vào ban ngày của tháng Romadon, và sau đó phải nhịn chay trả lại ngày này.

Như đã giải thích trên, không một người Muslim nào có thể biện luận là: «Tôi vừa được tin xác nhận là đã vào tháng Romadon, tôi sẽ không nhịn, nhưng tôi sẽ nhịn trả lại sau này ??? ».

Lời biện luận này không được chấp nhận, vì sự cấm ăn uống ở đây là thời gian, nên dù chỉ còn một tiếng đồng hồ nữa sẽ hết ngày đó, cũng bắt buộc người hiện diện và sống trong xứ đó phải nhịn. Sau tháng Romadon phải nhịn chay trả lại ngày đó. Đó là lời giải thích đúng thật nhất mà đa số Ulama thường cho fatawa, Insha Allah.

26)- Trường hợp sau khi solah fajar xong thì tin tức báo cho biết tháng Romadon đã vào (không có ăn uống gì sau khi solah fajar), vậy có nên nhịn trả lại ngày đó không?

Nếu tin tức báo cho biết ngày nhịn chay tháng Romadon đến sau khi solah Fajar, mà không có ăn uống sau đó. Vấn đề quan trọng ở đây là người đó thức dậy không có định tâm là ngày đó sẽ nhịn chay, cho nên bắt buộc người đó phải nhịn chay ngày đó và sau đó phải nhịn chay trả lại cho ngày không định tâm nhịn chay như đã giải thích ở phần trên. Wallohu A'lam.

27)- Đã vào đêm ba mươi (30) của tháng Shaban mà không thấy được mặt trăng (để xác định) vào tháng Romadon vì mây hay sương mù che lại. Vậy chúng ta có bắt buộc phải nhịn chay vào ngày 30 của tháng Shaban hay không thể nhịn để vào tháng Romadon vì ngày đó là ngày nghỉ ngơi?

Vấn đề này đã đem đến sự bất đồng ý kiến của các vị Ulama, và đã có nhiều sách vở đưa ra liên quan đến vấn đề này, mỗi trường phái đều đưa ra bằng chứng của họ, như ông Imam Ahmad đưa ra những ý kiến của ông như sau:

1)- Trong cuốn kinh Zađal Mustagna và vài quyển khác đã giải thích: Nếu vào đêm ba mươi mà không thấy được trăng, vì lý do mây che hay sương mù quá đặc, thì bắt buộc phải nhịn chay vào sáng hôm sau đó, họ đưa ra những dẫn chứng như sau:

a)- Bà A-y-shah رضي الله عنها nói:

((لَأَنَّ أَصُومَ يَوْمًا مِنْ شَعْبَانَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ))

"*Ta thấy nhịn chay một ngày trong tháng Shaban, tốt cho Ta hơn là Ta bị xả chay một ngày của tháng Romadon*". Bà đã nhịn vào ngày này thể theo sự suy đoán của Bà.

Nhóm này giải thích thêm: Vì ngày hôm đó là ngày nghỉ ngơi không chắc chắn cho lắm nhưng biết đâu đã có trăng, vì áng mây hay sương mù quá dày đặc nên chúng ta không nhìn thấy, cho nên tốt hơn hết là chúng ta nên vào chay cho an tâm hơn là xả một ngày chay của tháng Romadon.

b)- Họ đưa ra dẫn chứng hadith của ông Malik ghi lại từ ông Na-fia thuật lại từ Ibnu Umar رضي الله عنهما trong Soheh Hainy qua lời nói của Nabi ﷺ:

((صُومُوا لِرُؤْيَيْتِهِ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَيْتِهِ فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَقْدِرُوا لَهُ)).

«*Hãy vô chay một khi các người thấy trăng, và hãy xả chay một khi các người thấy trăng, nếu vì mây hay sương mù mà các người không thấy, hãy phỏng định nó*».

Vì họ giải thích chữ (اقدروا له) «I'qdiru lahu» có nghĩa là «*Hãy phỏng định nó*», nghĩa là Shaban 29 ngày thôi, rồi bắt đầu vô chay. Họ giải thích thêm: Sự ước định đó là luôn luôn ít hơn số đúng thật, qua lời phán trong kinh Qur'an như sau:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ﴾ الطلاق: ٧

«Và người eo hẹp phương tiện sẽ chi tiêu theo phương tiện mà Allah đã ban cấp» Al-Tolaaq: 7.

Dựa theo ý nghĩa dòng kinh Qur'an trên thì chữ ‘Kodar’ ở đây có nghĩa là (eo hẹp) cũng như Allah phán ở chương khác:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ﴾ الفجر: ١٦

«Nhưng khi Rabb của y thử thách y với việc thu hẹp bổng lộc thì» Al-Fajr: 16

Họ giải thích dựa vào ý nghĩa kinh Qur'an trên và lời của Rosul là (hãy ước định) có nghĩa là sự ước định phải ít hơn.

c)- Họ dẫn chứng thêm một hadith nữa cũng do ông Ibnu Umar رضي الله عنه ghi lại vì ông Ibnu Umar رضي الله عنه thường làm như sau: *Khi đến đêm 30 của tháng Shaban thì ông Ibnu Umar gửi người đi ra ngoài đồng để nhìn trăng, nếu đêm đó trời sáng tỏ mà không thấy trăng thì ngày hôm sau ông không vô chay (Romadon). Còn ngược lại nếu đêm đó gặp trời u ám, đầy mây hay sương mù, thì ông vào chay ngay ngày đó (nghĩa là sáng hôm sau vào Romadon)». Nhưng đây chỉ là ý kiến của ông Ibnu Umar رضي الله عنه mà thôi.*

2)- **Ý kiến thứ nhì:** Đó là trường phái của đa số (đa số Mazhab) dựa vào sự ghi lại của Imam Ahmad là ông không vào chay vào đêm (30) (nếu không thấy rõ trăng), qua lời dẫn chứng như sau:

a)- Hadith ghi lại lời của Rosul صلى الله عليه وسلم cấm không cho (nhịn chay) liên tục với tháng Romadon, qua hadith sau được ghi lại trong Soheh Hainy:

((لَا تُقَدِّمُوا رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ صَوْمٌ أَحَدِكُمْ فَلْيَصُمْهُ))

«Trước Romadon một hay hai ngày các người không được phép nhịn chay, ngoại trừ những ai thường nhịn (như ngày thứ hai và thứ năm) rồi dính liền với Romadon thì không sao». Al Bukhory và Muslim ghi lại.

Vì ngày 30 là ngày nghi ngờ không chắc chắn nên không được phép nhịn chay, ngoại trừ những ai đã quen nhịn hằng tuần vào ngày thứ

hai và thứ năm, rồi ngày 30 (nghi ngờ) nó nhằm ngày họ nhịn chay Sunnah thì nhịn được.

b)- Họ còn dẫn chứng qua hadith mà Rosul ﷺ kêu gọi phải tạo cho tháng Shaban là tháng đầy đủ nghĩa là có 30 chực ngày, qua hadith sau:

قوله ﷺ: ((فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا عِدَّةَ شَعْبَانَ)).

Rosul ﷺ nói: "Một khi bị áng mây che lại mà không thấy trăng hãy cho tháng Shaban là đầy đủ (30) ngày".

وقوله ﷺ: ((فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَصُومُوا ثَلَاثِينَ)).

Rosul ﷺ nói: "Một khi bị áng mây che lại, không thấy rõ thì hãy nhịn ba chực ngày".

c)- Một khi chúng ta nhịn chay vào ngày ba mươi thì chúng ta sẽ nhịn chay vào ngày nghi ngờ không chắc chắn, như vậy thì chúng ta sẽ bị rơi vào ngày nghi ngờ mà Rosul ﷺ cấm không được nhịn chay. Qua hadith của ông Amar ﷺ thuật lại như sau:

قال ﷺ: ((مَنْ صَامَ الْيَوْمَ الَّذِي يَشْكُ فِيهِ فَقَدْ عَصَى أَبَا الْقَاسِمِ ﷺ)).

« Những ai nhịn chay vào ngày nghi ngờ không chắc chắn thì họ đã bất tuân lệnh Aba Al Kosim ﷺ ».

Qua bằng chứng sau, Rosul ﷺ:

قال ﷺ: ((صُومُوا لِرُؤْيَيْتِهِ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَيْتِهِ فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَقْدِرُوا لَهُ)).

« Hãy vào chay khi thấy trăng và hãy xả chay khi thấy trăng, một khi nghi ngờ thì phỏng định nó ».

Hadith này đã được nhóm thứ nhất dẫn chứng, nhưng giải thích ý nghĩa khác nhau, ở đây thì họ giải thích sự phỏng định có nghĩa là hãy cho thêm hay nhiều hơn, nghĩa là (chắc chắn 30) ngày của tháng Shaban mới vào chay, chớ nghi ngờ không biết thì không vào tháng Romadon được.

3)- **Ý kiến của nhóm thứ ba:** Ý kiến này được Imam Ahmad giải thích như sau: « Một khi Imam (lãnh đạo tinh thần) vô chay thì bắt buộc chúng ta phải vô chay theo dù Imam dựa vào sự tính toán ngày tháng hay

thấy trăng, nếu Imam không vô chay thì chúng ta cũng không được vô chay qua hadith sau:

قال ﷺ: ((صَوْمُكُمْ يَوْمَ يَصُومُونَ، وَفِطْرُكُمْ يَوْمَ تَفْطُرُونَ، وَأَضْحَاكُمْ يَوْمَ يَضْحُونَ)) وفي حديث آخر: ((وَالْحَجُّ يَوْمَ يَحُجُّ النَّاسُ))

Rosul ﷺ nói: "*Hãy vô chay, ngày mà người ta vô chay, và hãy xả chay ngày mà người ta xả chay, hãy dâng hiến con vật (Qurban) ngày mà người ta dâng hiến.*" Có hadith khác ghi lại: "...ngày mà người ta hành hương haj thì chúng ta cũng hành hương theo".

Vấn đề ở đây được ràng buộc và thiết chặt theo địa phương và lệnh của vị lãnh đạo tinh thần. Có nghĩa là: Toàn xứ nhất định vô chay hay Haj ngày nào, thì bắt buộc chúng ta phải thi hành theo.

Kết luận: Sự sáng tỏ và đúng đắn nhất là ý kiến thứ nhì, đây là ý kiến của đa số Ulama dựa vào ý kiến và sự giải thích của Imam Ahmad: «*Một khi nghi ngờ không thấy rõ trăng vì áng mây hay sương mù dày đặc che lại thì không được phép vô chay qua dẫn chứng những hadith đã giải thích rõ ràng ở phần trên*». Wallohu a'lam.

Trích từ kitab «Fatwa As Siyam» của Shaikh Abdulloh ibnu Abdurrohman Al Jubairi, Từ trang: 28 - 64.

Do Hosen Mohamad chuyển ngữ.